

Питання щодо управління витратами підприємства

Клімович І.М.

старший викладач кафедри економіки та обліку
Харківського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Галкіна Ю.Ю.

студентка
Харківського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Досліджено теоретичні засади управління витратами та розкрито основні поняття цього процесу. Створена модель системи управління витратами підприємства. Виявлені можливості раціонального використання виробничих ресурсів, зниження витрат на виробництво та реалізацію. Запропонована модель оптимізації витрат. Зроблено аналіз витрат підприємства для різноманітних потреб користувачів у системі управління.

Ключові слова: витрати, управління витратами, оптимізація витрат, собівартість, продукція, підприємство, облік витрат, оптимізаційна модель.

Климович И.Н., Галкина Ю.Ю. ВОПРОС ПО УПРАВЛЕНИЮ РАСХОДОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

Исследованы теоретические основы управления затратами и раскрыты основные понятия этого процесса. Создана модель системы управления затратами предприятия. Выявлены возможности рационального использования производственных ресурсов, снижение расходов на производство и реализацию. Предложена модель оптимизации расходов. Сделан анализ расходов предприятия для различных потребностей пользователей в системе управления.

Ключевые слова: расходы, управление расходами, оптимизация расход, себестоимость, продукция, предприятие, учет расходов, оптимизационная модель.

Klimovich I.N., Galkina Y.Y. THE QUESTION ABOUT MANAGEMENT OF EXPENSES ENTERPRISE

Theoretical bases of management of expenses are investigated and the basic concepts of this process are opened. The model of a cost management system of the enterprise is made. The revealed possibilities of rational use of productive resources, decrease expenses on production and realization. The offered model of optimization of expenses. The analysis of expenses of the enterprise for various needs of users for various needs of users for a control system is made.

Keywords: expenses, management of expenses, optimization of expenses, prime cost, production, enterprise, accounting of expenses, optimizing model.

Постановка проблеми. Витрати є важливою категорією, яка істотно впливає на обсяги та динаміку прибутку. Тому для підприємств важливим є ефективно управління витратами для досягнення високого економічного результату. Актуальність теми зумовлена тим, що питання калькулювання собівартості продукції, робіт чи послуг завжди викликало підвищений інтерес не лише у керівників підприємств і працівників економічних відділів, але і науковців, які звертаються до його вивчення з метою знаходження шляхів зниження собівартості, а відтак – підвищення конкурентоспроможності продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми обліку витрат і калькулювання собівартості висвітлені в наукових працях багатьох вчених, таких як Бутинця Ф. Ф., Валуєва Б. І., Гуцайлукі З. В., Кужельного М. В.,

Рудницького В. С., Савченка В. Я., Фрідман П. Незважаючи на значну кількість наукових праць, в сучасних умовах питання ефективного управління витратами недостатньо розкрито, а отже потребує додаткового дослідження.

Метою дослідження цієї статті є розгляд проблемних питань, вибір, обґрунтування та впровадження оптимальної моделі управління витратами підприємства.

Виклад основного матеріалу. В системі управління економічною діяльністю підприємства найбільш складним та важким елементом являється управління витратами. Це обумовлено тим, що управління витратами це багатоаспектний та динамічний процес, що включає управлінські дії, метою яких є досягнення високого економічного результату діяльності підприємства [1].

На сьогодні в управлінні виробничими витратами на підприємствах існує безліч проблем, а саме:

1) недостатнє правове забезпечення підприємств з приводу прийняття рішень щодо управління витратами;

2) повнота та своєчасність відображення витрат у системі обліку;

3) організаційне та матеріально-технічне забезпечення;

4) відсутність системи морального та матеріального заохочення працівників до скорочення витрат;

5) автоматизація обліку витрат, оскільки значна кількість існуючих програм орієнтовані, в основному, на підготовку фінансової звітності для зовнішніх користувачів, а не на забезпечення інформацією внутрішніх користувачів [2].

Система управління витратами спрямована на вирішення таких завдань:

– здійснення контролю за ходом господарської діяльності підприємства;

– виявлення технічних способів виміру та контролю витрат;

– збір, аналіз інформації про витрати;

– нормування, планування витрат за елементами, видами продукції;

– пошук і виявлення чинників економії ресурсів і оптимізації витрат.

Розв'язати ці завдання можливо за допомогою запропонованої моделі системи управління витратами підприємства (рис. 1).

Як бачимо, всі елементи системи знаходяться в тісному взаємозв'язку і взаємозалежності. У процесі реалізації даної системи перш за все потрібно сформувати інформаційно-аналітичну базу, яка б містила всебічні дані про витрати підприємства. Джерелами інформації

аналізу витрат на виробництво є планова собівартість продукції; аналітичні розрахунки, норми й нормативи використання ресурсів; звітність підприємства, а також первинні документи, відомості. На базі цієї інформації здійснюється подальше калькулювання, нормування та планування (поточне і перспективне) витрат. Головною метою управління витратами є виявлення можливостей більш раціонального використання виробничих ресурсів, зниження витрат на виробництво та реалізацію та забезпечення прибутку.

Аналізуючи рівень витрат, необхідно оцінити загальний рівень витрат, на одну гривню товарної продукції, прямі матеріальні, прямі трудові витрати, а також калькуляційні статті собівартості продукції. Контроль дозволяє розкрити та усунути виникаючі у процесі діяльності відхилення від плану, сформувані відповідні рішення щодо можливостей оптимізації витрат виробництва. За такою системою процес управління витратами є безперервним [2].

Для максимізації прибутку та ефективного формування і планування витрат доцільно використовувати запропоновану систему управління, практична цінність якої полягає в тому, що вона дає змогу оптимізувати обсяг витрат підприємства для забезпечення більш високої результативності його діяльності [1].

Основні аспекти управління витратами, яке є складним та важким елементом в системі управління діяльністю підприємства. В результаті дослідження виявлено, що ефективне управління витратами є надзвичайно важливим, оскільки воно забезпечує розроблення управлінських рішень щодо ефективного використання ресурсів, які впливають на кінцеві результати підприємства. Удосконалення системи управління витрат націлене

Рис. 1. Модель системи управління витратами підприємства

Джерело: розроблене автором

на виявлення резервів економії ресурсів, нормування витрат, планування обліку та аналіз витрат за їх видами, стимулювання ресурсозбереження і зниження витрат з метою підвищення ефективності діяльності підприємства.

Основний показник аналізу діяльності підприємств – собівартість продукції. Її рівень відображає фінансовий стан підприємства, темпи розширеного відтворення, раціональне використання виробничих ресурсів тощо.

Сучасне планування виробництва неможливе без застосування методів економіко-математичного моделювання. Результатом використання моделювання стане можливість збалансування виробничої структури, пристосування її до конкретних умов господарювання та підвищення ефективності планування діяльності [2]. Для дослідження структури виробничих витрат та собівартості реалізованої продукції використаємо звітність ПАТ «АВК» за даними 2017 року.

Складемо оптимізаційну модель, де головним показником, на який буде проводитись оптимізація, буде вартість величини чистого прибутку, а витрати які будуть слугувати обмеженнями це основні статті витрат, які становлять собівартість продукції (табл. 1).

Проведемо розрахунок витрат по кожному виду продукції на 1 кг, за статтями витрат (табл. 2).

Сформуємо цільову функцію і основні нерівності:

$$Z_{max} = Ч_{пр1}x_1 + Ч_{пр2}x_2 + Ч_{пр3}x_3 + Ч_{пр4}x_4,$$

де $Ч_{пр1}$ – чистий прибуток на 1 кг молочного шоколаду;

$Ч_{пр2}$ – чистий прибуток на 1 кг чорного шоколаду;

$Ч_{пр3}$ – чистий прибуток на 1 кг екстра чорного шоколаду;

x_1 – кількість реалізованого молочного шоколаду;

x_2 – кількість реалізованого чорного шоколаду;

x_3 – кількість реалізованого екстра чорного шоколаду.

Підставивши відповідні дані, наша цільова функція набуде вигляду:

$$Z_{max} = 8,23x_1 + 8,18x_2 + 3,53x_3$$

Система обмежень матиме вигляд:

$$\begin{cases} 3,09x_1 + 28,48x_2 + 0,75x_3 \leq 939 \\ 1,36x_1 + 1,82x_2 + 0,07x_3 \leq 163 \\ 3,41x_1 + 12,73x_2 + 0,79x_3 \leq 944 \\ 5,97x_1 + 6,06x_2 + 0,31x_3 \leq 694 \\ 1,99x_1 + 10,91x_2 + 0,45x_3 \leq 553 \\ 0,83x_1 + 4,55x_2 + 0,17x_3 \leq 218 \end{cases}$$

де $x_i \geq 0$; $i = 1:3$.

Дану систему рівнянь можна розв'язати за допомогою симплексного методу. Для цього потрібно ввести резерви ресурсів по кожному виду витрат:

x_4 – резерв витрат на какао;

x_5 – резерв витрат на молоко;

x_6 – резерв витрат на оплату послуг;

x_7 – резерв інших матеріальних витрат;

x_8 – резерв прямих витрат на оплату праці;

x_9 – резерв загальновиробничих витрат.

Після введення додаткових змінних цільова функція і система рівнянь будуть мати вигляд:

$$Z_{max} = 8,23x_1 + 8,18x_2 + 3,53x_3 + 0x_4 + 0x_5 + 0x_6 + 0x_7 + 0x_8 + 0x_9$$

Таблиця 1

Фактичні показники діяльності ПАТ «АВК», 2017 р.

Показник	Види продукції		
	Молочний шоколад	Чорний шоколад	Екстрачорний шоколад 67%
Реалізовано продукції у фізичній масі, ц	700	33	8363
Витрати на какао, тис. грн.	216	94	629
Витрати на молоко, тис. грн.	216	6	62
Витрати на оплату послуг і робіт сторонніх організацій, тис. грн.	239	42	663
Інші матеріальні витрати, тис. грн.	418	20	256
Прямі витрати на оплату праці, тис. грн.	139	36	378
Загальновиробничі витрати, тис. грн.	58	15	145
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	576	27	2949
Чистий прибуток на 1 кг продукції, грн.	8,23	8,18	3,53

Джерело: розроблене автором за джерелом [4]

$$\begin{cases} 3,09x_1 + 28,48x_2 + 0,75x_3 + x_4 \leq 939 \\ 1,36x_1 + 1,82x_2 + 0,07x_3 + x_5 \leq 163 \\ 3,41x_1 + 12,73x_2 + 0,79x_3 + x_6 \leq 944 \\ 5,97x_1 + 6,06x_2 + 0,31x_3 + x_7 \leq 694 \\ 1,99x_1 + 10,91x_2 + 0,45x_3 + x_8 \leq 553 \\ 0,83x_1 + 4,55x_2 + 0,17x_3 + x_9 \leq 218 \end{cases}$$

де $x_i \geq 0, i=1:9$

Тепер можна побудувати симплекс таблицю (табл. 3).

Побудовану задачу можливо розв'язати за допомогою електронних таблиць EXCEL, пакету пошуку оптимальних рішень.

Після розв'язання даної задачі ми отримали такі значення невідомих:

$x_1 = 0$ ц. – оптимальна кількість реалізованого молочного шоколаду у живій вазі;

$x_2 = 0$ ц. – оптимальна кількість реалізованого чорного шоколаду у живій вазі;

$x_3 = 1194,94$ ц. – оптимальна кількість реалізованого екстрачорного шоколаду;

$x_4 = 42,80$ тис. грн. – резерв витрат на какао;

$x_5 = 79,35$ тис. грн. – резерв витрат на молоко;

$x_6 = 0$ тис. грн. – резерв витрат на оплату послуг;

$x_7 = 323,57$ тис. грн. – резерв інших прямих витрат;

$x_8 = 15,28$ тис. грн. – резерв прямих витрат на оплату праці;

$x_9 = 14,86$ тис. грн. – резерв загально-виробничих витрат.

Таким чином, чистий дохід отриманий шляхом розрахунку оптимізаційної моделі становить 4218,13 тис. грн, що на 1167,94 тис. грн. більше, ніж фактично отриманий дохід. Також потрібно врахувати, що за даної структури виробництва отримано резерв витрат на какао, молоко, резерв прямих витрат на оплату праці, інших прямих витрат та загально-виробничих витрат. Загальна сума резерву становить 475,86 тис. грн. Як видно з розрахунків, доцільно та ефективно реалізувати екстрачорний шоколад, що забезпечить отримання максимального прибутку.

Запропонована модель оптимізації витрат дозволяє одержати прогнозне значення узагальненого показника господарської діяльності (в нашому випадку прибутку).

Таблиця 2

Витрати на одиницю реалізованої продукції, грн.

Витрати на 1 кг реалізованої продукції	Види продукції			Об'єм витрат по статтям
	Молочний шоколад	Чорний шоколад	Екстрачорний шоколад 67%	
Витрати на какао	3,09	28,48	0,75	939
Витрати на молоко	2,36	1,82	0,07	163
Витрати на оплату послуг і робіт сторонніх організацій	3,41	12,73	0,79	944
Інші матеріальні витрати	5,97	6,06	0,31	694
Прямі витрати на оплату праці	1,99	10,91	0,45	553
Загально-виробничі витрати	0,83	4,55	0,17	218

Джерело: розраховане автором за даними підприємства

Таблиця 3

Перша симплекс таблиця задачі

Базис	C _i	b _i	C _j								
			8	8	4	0	0	0	0	0	0
x ₄	0	939	3	28	1	1	0	0	0	0	0
x ₅	0	163	1	2	0	0	1	0	0	0	0
x ₆	0	944	3	13	1	0	0	1	0	0	0
x ₇	0	694	6	6	0	0	0	0	1	0	0
x ₈	0	553	2	11	0	0	0	0	0	1	0
x ₉	0	218	1	5	0	0	0	0	0	0	1
c _j		0	-8	-8	-4	0	0	0	0	0	0

Джерело: розраховано за джерелом [4]

У системі показників, що характеризують ефективність виробництва, одне із провідних місць належить собівартості продукції. Систематичне зниження собівартості продукції – одна з основних умов підвищення ефективності виробництва, зростання прибутку, рівня рентабельності [3].

Зниження собівартості продукції забезпечується, насамперед, за рахунок підвищення продуктивності праці. Варто зауважити, що, по-перше, за рахунок зростання продуктивності праці досягається економія заробітної плати, а по-друге, збільшується випуск продукції, внаслідок цього досягається зниження собівартості шляхом економії непропорційних витрат [2].

Також одним з напрямів зниження собівартості продукції є скорочення витрат на сировину та матеріали, шляхом використання ресурсозберігаючих технологічних процесів; використання відходів виробництва; вторинного використання матеріалів; скорочення транспортних витрат [3].

Ще одним джерелом зниження собівартості продукції є застосування альтернативних видів сировини. Застосовуючи альтернативи, більш дешеві матеріали замість дорогих, можна підвищити якість і конкурентоспроможність продукції і за рахунок цього досягти зниження витрат на матеріали.

Одним з основних факторів зниження собівартості є підвищення технічного рівня виробництва. Це впровадження нової, прогресивної технології, механізація й автоматизація виробничих процесів; зміна конструкції і технічних характеристик виробів. Зміна технологій дозволяє суттєво знизити витрати виробництва [2].

Не менш важливим чинником, що сприятиме скороченню витрат є зміна обсягу та структури продукції, що дозволить відносно зменшити витрати. Зі збільшенням обсягу виробництва кількість витрат на одиницю продукції зменшується, що призводить до зниження її собівартості.

Отже, було виявлено, що собівартість продукції на підприємстві залежить від багатьох чинників. Зниження собівартості має велике значення для підприємства, тому що є одним з вирішальних джерел збільшення накопичень для цілей розширення виробництва та

підвищення добробуту персоналу і, що найголовніше, дає можливість підприємству вести цінову конкуренцію.

Висновки і пропозиції. Облік витрат і калькулювання собівартості продукції є ключовими і найбільш складними елементами формування і розвитку кожного підприємства. Саме від ретельного вивчення та аналізу витрат залежить рентабельність виробництва, виявлення резервів зниження собівартості, а також прибуток підприємства в цілому.

Особливу увагу до себе привертає організація процесу управління витратами на виробництво. Від своєчасного і обґрунтованого відображення в регістрах синтетичного і аналітичного обліку залежить отримання достовірних даних про фактично понесені витрати під час виробництва. Тому витрати мають бути мінімізовані і раціональні. Отримана інформація за результатами обліку виробництва є об'єктивною основою для визначення рентабельності, ціноутворення, прийняття управлінських рішень.

Використання підприємствами програмних пакетів автоматизації бухгалтерського обліку дозволяє спростити роботу бухгалтерії, підвищити її ефективність.

Удосконалення системи управління витратами повинно бути націлене на постійний пошук і виявлення резервів економії ресурсів, нормування їх витрат, планування, стимулювання ресурсозбереження і зниження витрат з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Умови ринкової економіки вимагають дотримання оптимізації витрат при здійсненні діяльності господарювання. Важливою умовою успішної діяльності підприємств є досягнення оптимального рівня витрат на виробництво, внаслідок чого зросте конкурентоздатність продукції.

Отже, оскільки витрати – це основний обмежувач прибутку й одночасно головний фактор, що впливає на обсяг пропозиції, то облік витрат виробництва – це найважливіше джерело інформації про шляхи підвищення ефективності діяльності підприємства, а вміння правильно організувати облік витрат – це шлях до економії ресурсів за рахунок їх найкориснішого використання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. Наказом Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 № 73 (із змінами) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI (редакція станом на 10 вересня 2017 р.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: затв. Наказом Міністерства Фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291(із змінами), за реєстр. в Міністерстві юстиції України 19 січня 2000 р. за № 27/4248. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
4. База даних SMIDA. URL: <https://smida.gov.ua/db/emitent/30482582>.

REFERENCES:

1. Natsionalne polozhennia (standart) bukhalterskoho obliku 1 "Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti": zatv. Nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 07.02.2013 r. № 73 (iz zminamy) // Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy" / VR Ukrainy. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Podatkovi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI (redaktsiia stanom na 10.09.2017 r.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Polozhennia (standart) bukhalterskoho obliku 16 "Vytraty": zatv. Nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 30.11.1999 r. № 291 (iz zminamy), zareiestrovanym v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 19.01.200 r. za № 27/4248. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
4. Baza danykh SMIDA. URL: <https://smida.gov.ua/db/emitent/30482582>.